

uitwerpselen en braaksel. Al het vrouwenhaar werd afgeknipt. Door weer andere gevangenen werd in de mondholte van elk lijk gekeken of er zich gouden of platina kronen of vullingen in bevonden; was dat het geval, dan werdende tanden of kiezen met tangen uitgebroken. Vervolgens werden, tot eind september '42, de lijken naar grote kuilen gedragen (kuilen die gegraven waren door gevangenen die niet tot het *Sonderkommando* behoorden) waar zij ingesmeten werden – na eind september '42 werden de lijken bij *Bunker I* en *II* in de openlucht verbrand op grote roosters, waarna de as, met resten van beenderen vermengd, in nabije moerassen geworpen werd.¹ Al dat werk moest door de gevangenen van het *Sonderkommando* in een razend tempo verricht worden – zij werden met stok- en zweepslagen opgejaagd, de blaffende honden sprongen om hen heen.

Er waren aparte *Sonderkommandos* werkzaam bij het *Krematorium I* en bij de twee *Bunker*; beide bestonden nagenoeg uitsluitend uit Slowaakse Joden, aan wie bij het *Krematorium I* een Poolse politieke gevangene als *Kapo*, bij de twee *Bunker* enkele Franse Joden toegevoegd waren. Het *Sonderkommando* bij de twee *Bunker* werd in december '42 in zijn geheel vergast; wat de samenstelling van het nieuwe *Sonderkommando* was, is niet bekend. Men trachtte elk *Sonderkommando* strikt geïsoleerd te houden van alle overige gevangenen (dat lukte nooit geheel), trouwens ook voor de *SS*'ers gold een zekere mate van isolement: zij mochten de kampgedeelten waarin zij werkzaam waren, slechts als een gesloten groep en onder leiding van een officier verlaten; tegenover dat nadeel stonden voordelen: de *SS*'ers kregen extra-rantsoenen sterke drank, voedsel en sigaretten. Vrijwilligers waren er in '42 meer dan genoeg.

Het is, moet men aannemen, tot de meesten van de een-en-dertigduizend slachtoffers uit de eerste groep transporten uit Nederland pas duidelijk doorgedrongen wat te geschieden stond, toen de deuren van de gaskamers gesloten werden en hun bleek dat zich in de ruimten waarin zij opeengeperst stonden, niet eens douches bevonden. Daarop zijn uitzonderingen geweest. De *SS*'ers hielden de mensen die bij de barakken aankwamen en zich daar uitkleedden, scherp in het oog. 'Machte sich', aldus Höss, de *Lagerkommandant*

¹ Van '43 af werden de beenderen aan een Duitse firma verkocht.